

О.М. ДМИТРЕНКО*

Поліський національний університет, м. Житомир, Україна

С.А. ВІТЕР**

Поліський національний університет, м. Житомир, Україна

Обліково-аналітичні аспекти формування нефінансової звітності українськими компаніями

Основним інструментом управління та інформування зацікавлених груп про рівень соціальної відповідальності бізнесу є нефінансова звітність. Якісна підготовка нефінансової звітності потребує належного інформаційного забезпечення та ставить особливі вимоги до облікової системи. Метою статті є дослідження змісту і структури нефінансової звітності як інструменту соціальної відповідальності компанії, а також обґрунтування важливості та напрямів формування системи соціально-екологічного обліку в компаніях для забезпечення належної підготовки ними нефінансової звітності в сучасних умовах. Дослідження ґрунтуються на методах теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, порівняння, виявленні причинно-наслідкових зв'язків. Висвітлено зміст ключових стандартів щодо ведення нефінансової звітності. Проведено аналіз нефінансових звітів відомих вітчизняних компаній, підготовлених за стандартами GRI, визначено переваги та недоліки у підготовці дослідженої звітності. Запропоновано узагальнені цільові показники результативності соціально відповідальної діяльності компанії, що згруповані за напрямками: управління персоналом, взаємодія зі споживачами, взаємодія з суспільством, екологічне управління, економіка. Досліджено економічну сутність поняття «корпоративна соціальна відповідальність», «соціально відповідальний бізнес», «соціальний облік». В якості інформаційного базису складання нефінансової звітності запропоновано формування в компаніях системи соціально-екологічного обліку, яка включає соціально-екологічний фінансовий облік, соціально-екологічний управлінський облік, соціально-екологічний контролінг та соціально-екологічний аудит. Подано характеристику зазначених складових та визначено об'єкти соціально-екологічного обліку. Вказано на необхідність введення в діючий план рахунків додаткових субрахунків та акцентовано на важливості стандартизації нефінансової звітності на національному рівні.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, соціально відповідальний бізнес, нефінансова звітність, цільові показники результативності, соціальний облік, соціально-екологічний облік.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2\(88\)-18-28](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2(88)-18-28)

О.М. ДМИТРЕНКО

Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine

S.A. VITER

Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine

Accounting & Analytical Aspects of Non-Financial Reporting Formation by Ukrainian Companies

Today non-financial reporting is the main tool for managing and informing stakeholders about the level of corporate social responsibility. Proper preparation of non-financial statements requires adequate information support and sets particular requirements for the accounting system. The purpose of the article is to investigate the content and structure of non-financial reporting as a tool of corporate social responsibility, as well as to substantiate the importance and directions of forming a system of social and environmental accounting in companies to ensure proper preparation of non-financial reporting. Non-financial reports of the six largest companies in Ukraine were selected as the object of study. The content of key standards for non-financial reporting was considered. The analysis of non-financial reports of well-known domestic companies prepared according to GRI standards was performed. Also, advantages and disadvantages in the preparation of the investigated reporting were identified. The performance targets

* Дмитренко Ольга Миколаївна, старший викладач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету (м. Житомир), кандидат економічних наук.

** Вітер Світлана Анатоліївна, старший викладач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету (м. Житомир), кандидат педагогічних наук.

of the socially responsible activity of the companies were grouped into the following areas: personnel management, interaction with consumers, interaction with society, environmental management, and economy. The economic essence of the concepts of "corporate social responsibility", "socially responsible business", "social accounting" was disclosed. As an information base for the preparation of non-financial statements, authors propose the system of social and environmental accounting which includes social and environmental financial accounting, social and environmental management accounting, social and environmental controlling and social and environmental audit. The characteristics of these components were presented and the objects of social and environmental accounting were defined. The necessity of using additional subaccounts in the working Accounting chart of accounts and the importance of standardizing non-financial reporting at the national level were emphasized.

Keywords: corporate social responsibility, socially responsible business, non-financial reporting, performance targets, social accounting, social and environmental accounting.

Постановка проблеми. Інтеграція української економіки в глобальне середовище та важливість дотримання принципів і цілей концепції сталого розвитку в контексті збереження та відтворення навколишнього природного середовища й забезпечення високого рівня життя населення актуалізують потребу у дослідженні соціально-екологічних аспектів діяльності компаній та визначенні рівня їх соціальної відповідальності. Концепція соціальної відповідальності все частіше стає частиною стратегії розвитку більшості провідних компаній світу, будучи інструментом управління конкурентоспроможністю, іміджем, лояльністю клієнтів та інвесторів і найважливішою складовою поняття «сталий розвиток». Основним інструментом управління та інформування стейкхолдерів про рівень соціальної відповідальності бізнесу є нефінансова звітність як основне джерело даних про середовище функціонування компанії, напрями та результати її діяльності в розрізі економічної, екологічної та соціальної складової з позиції суспільної значущості.

В свою чергу, якісна підготовка нефінансової звітності потребує належного інформаційного забезпечення та ставить особливі вимоги до облікової системи. Виходячи з цього, а також враховуючи те, що переважна більшість українських компаній не мають досвіду у сфері ведення та звітування про соціально відповідальну діяльність, існує необхідність у дослідженні інформаційного наповнення нефінансової звітності вітчизняних компаній, які її складають, та обґрунтуванні положень її обліково-аналітичного забезпечення, що і зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти формування нефінансової звітності на сьогодні перебувають в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, дослідженню цієї проблематики, в контексті інформаційного забезпечення звітності та характеристики видів нефінансових звітів, переваг і недоліків у їх впровадженні, приділяють увагу О. Гамкало [2], С. Король [12], М. Проданчук [15], С. Левицька [13] та ін. Теоретико-методологічним основам обліково-аналітичного забезпечення суб'єктів господарювання в умовах сталого розвитку присвячені роботи О. Будько [1], О. Сокола [16]. Вивченням питань соціальної відповідальності бізнесу займаються О. Карпенко, Н. Мандзюк [10], Г. Серваес, А. Тамайо [26], Б. Шихі [27]. На

необхідності функціонування та розвитку соціального обліку акцентують свою увагу ряд дослідників: Р. Грей [20], В. Дерій, М. Дерій [3], М. Дубініна [17], С. Левицька [13], М. Махеш [24], С. Петренко [14] та ін.

У той же час аналіз нефінансової звітності вітчизняних компаній дозволяє виокремити проблеми, які потребують поглиблення та розширення досліджень в напрямі вдосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення, що є базисом формування показників даної звітності та можливостей їх аналізу.

Метою статті є дослідження змісту і структури нефінансової звітності як інструменту соціальної відповідальності компанії, а також обґрунтування важливості та напрямів формування системи соціально-екологічного обліку в компаніях для забезпечення належної і якісної підготовки ними нефінансової звітності.

Виклад основних результатів дослідження. Впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності вітчизняними компаніями передусім викликано підтримкою глобальних ініціатив: Глобального договору Організації Об'єднаних Націй (ГД ООН), Керівництва для мультинаціональних підприємств Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Всесвітньої ради бізнесу із сталого розвитку (WBCSD), Принципів ООН з соціальної відповідальності інвесторів (PRI), Глобальної ініціативи зі звітності (GRI), Міжнародного стандарту ISO 26000:2010 «Керівництво з соціальної відповідальності» [10].

Власне поняття «корпоративна соціальна відповідальність» тісно пов'язане з поняттям «сталий розвиток». І хоча семантично цей термін мав би стосуватись лише соціальної складової, насправді ж в нього вкладається значно ширший зміст, а саме: інтеграція соціальних та екологічних аспектів у щоденну комерційну діяльність підприємств та в їхню взаємодію з зацікавленими сторонами на добровільній основі [22]; зобов'язання компанії сприяти сталому економічному розвитку, працюючи з найманими працівниками, їхніми сім'ями, громадою та суспільством в цілому з метою підвищення якості їхнього життя [26]; форма міжнародного регулювання приватного бізнесу [27]. У схваленій в січні 2020 року Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року поняття «соціально відповідальний бізнес» визначено як відповідальну

поведінку суб'єктів господарської діяльності за вплив їх рішень і дій на суспільство, навколишнє природне середовище, яка сприяє сталому розвитку суспільства, зокрема забезпеченню добробуту населення; враховує очікування суб'єктів господарської діяльності та суспільства; відповідає законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність суб'єкта господарської діяльності [11].

З метою розкриття компаніями нефінансової інформації, зокрема екологічних та соціальних аспектів в контексті виявлення ризиків, які загрожують стійкості підприємства, підвищення довіри інвесторів і споживачів, а також з позиції важливості для управління змінами на шляху до побудови стійкої глобальної економіки, Директивою 2014/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради [19] встановлено обов'язок для великих підприємств, що становлять інтерес для суспільства, готувати нефінансовий звіт. Такий звіт повинен містити інформацію щодо як мінімум таких аспектів: охорона навколишнього середовища, питання зайнятості та соціальні питання, повага прав людини, боротьба з корупцією і хабарництвом, включати опис політики, результатів і ризиків, пов'язаних з цими питаннями, також включати інформацію про впровадження процесу дью-ділідженс (належної добросовісності), що реалізується на підприємстві, а також інформацію, що стосується, у відповідних випадках і відповідному обсязі, ланцюгів поставки і договорів субпідряду, з метою виявлення, запобігання і пом'якшення існуючих і потенційних несприятливих наслідків. Даною Директивою також зазначено можливість використання національних рамок, або загальноєвропейських підходів при складанні нефінансових звітів. Тобто, власне Директивою визначено можливість складання нефінансової звітності або в довільній формі, або ж відповідно до певних стандартів.

У світовій практиці найбільшого поширення набули такі ключові стандарти щодо ведення нефінансової звітності:

– GRI Standards (Стандарти Глобальної ініціативи зі звітності) – провідні глобальні стандарти зі звітності про сталий розвиток. Вони мають модульну взаємопов'язану структуру, містять 3 універсальних стандарти, що використовуються всіма компаніями, які звітують про сталий розвиток та 3 серії специфічних тематичних стандартів за напрямками: економіка, екологія та суспільство. Компанія може використовувати всі або частину специфічних стандартів GRI, розкриваючи лише певні аспекти своєї діяльності [21];

– AA1000 Series of Standards (Відповідальність 1000) – це прийняті міжнародною спільнотою, засновані на керівних принципах стандарти, які можуть використовуватись організаціями для визначення пріоритетів та вирішення питань сталого розвитку. Стандарти є практичним посібником щодо впровадження верифікованого набору принципів (інклюзивності, суттєвості, відповідальності та

впливу) з чіткими критеріями і можуть використовуватись у поєднанні з іншими стандартами зі сталого розвитку [18];

– ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility (Керівництво з соціальної відповідальності) – стандарт, що покликаний сприяти взаєморозумінню в галузі соціальної відповідальності та доповнювати інші інструменти та ініціативи соціальної відповідальності, а не замінювати їх. Він не є стандартом системи управління, не призначений і не підходить для цілей сертифікації або регулятивного чи контрактного використання. Стандарт призначений для надання організаціям керівних принципів щодо соціальної відповідальності і може бути використаний як частина заходів з державної політики [23];

– SA 8000 Standard (Стандарт «Соціальна відповідальність») зосереджений на трудових відносинах, вимірює соціальну ефективність у восьми сферах (праця дітей, примусова праця, здоров'я та безпека, свобода асоціацій та право на колективні переговори, дискримінація, дисциплінарні практики, робочі години, винагорода та система управління), важливих для соціальної підзвітності на робочих місцях, які підтримуються елементом системи управління. Цей стандарт не охоплює екологічні питання, напрями допомоги місцевим громадам тощо [25].

Сьогодні можна зустріти досить різноманітні назви нефінансових звітів, що залежить від того, на які стандарти орієнтується компанія при їх складанні, а саме: «Звіт з корпоративної соціальної відповідальності», «Соціальний звіт», «Звіт зі сталого розвитку», «Звіт з прогресу», «Екологічний звіт», тощо. Звичайно, ці звіти не є ідентичними, оскільки акцентують увагу на різних аспектах діяльності компанії. Але, водночас, так чи інакше, всі вони пов'язані з дотриманням концепції сталого розвитку. Тому, термін «нефінансова звітність» є найбільш вдалим для позначення звітності зі сталого розвитку або, як зазначає С. Король, для всіх видів звітів, присвячених питанням соціальної (корпоративної) відповідальності підприємств, організацій та установ [12]. Саме ознака «нефінансова» акцентує увагу на тому, що в такій звітності міститься, здебільшого, інформація, яка не завжди має грошове вимірювання, не розкриває фінансовий стан, що характерне для фінансової звітності, а спрямована на розкриття взаємодії компанії з оточуючим середовищем та є формалізованим способом спілкування зі стейкхолдерами і суспільством в цілому.

Варто зазначити, що довільна форма публікації нефінансової звітності є допустимою для звітів, призначених для широкого кола користувачів, що мають на меті підвищення рейтингу певної компанії шляхом висвітлення інформації про певні соціальні проекти, добродійні акції, підтримку певних ініціатив. Така звітність не містить розрахунків, які дали б змогу оцінити вплив компанії у кількісному та вартісному вимірі. Найчастіше такі нефінансові звіти подаються як гарні і професійно оформлені брошури зі значною кількістю ілюстрацій.

Accounting

Нефінансові звіти, які складаються відповідно до певних стандартів, призначені, здебільшого, для розкриття не лише корпоративної соціальної відповідальності, але й інформації про діяльність компанії з позиції сталого розвитку, а саме, як стверджує С. Король, зокрема, про внесок компанії в економіку країни та регіонів, вплив на екологію, етичні питання ведення бізнесу, підтримку місцевих співтовариств, персоналу, а також факти корпоративної філантропії [12].

Нефінансова звітність може складатись підприємством окремо, або в межах своїх щорічних звітів, зокрема, бути включеною до Звіту про управління, тим самим забезпечуючи формування основи для інтегрованої звітності. Нефінансова звітність за своїм призначенням повинна акумулювати нефінансові показники, а саме показники за трьома складовими: економічною, соціальною та екологічною.

На сьогодні підготовку нефінансової звітності переважна більшість українських компаній здійснює

за вимогами системи стандартів Глобальної ініціативи зі звітності (GRI), в основі якої лежить положення про те, що економічні, соціальні та екологічні результати діяльності безпосередньо пов'язані зі сталим розвитком компаній. Це, зокрема, спонукає їх демонструвати власну стратегію та взаємоузгоджені заходи щодо участі у досягненні Глобальних цілей сталого розвитку, ухвалених на Саміті ООН у 2015 році.

З метою аналізу нефінансової звітності щодо реалізації корпоративної соціальної відповідальності та дотримання концепції сталого розвитку обрано відомі компанії вітчизняного ринку, які є великими підприємствами, функціонують в різних галузях економіки та складають нефінансову звітність за стандартами GRI (використання компаніями спільних стандартів забезпечує умову порівняльності звітності), а саме: Ашан Рітейл Україна, Система компаній Кока-Кола Україна, Компанія «Делойт», Група Метінвест, Компанія SoftServe та Агропромхолдинг Астарта-Київ (табл. 1).

Таблиця 1

Розкриття інформації у нефінансовій звітності вітчизняних компаній за напрямками діяльності

На-прям-и	Показники компаній		
	Ашан Рітейл Україна [4]	Система компаній Кока-Кола Україна [5]	Компанія «Делойт» [6]
співробітники	<ul style="list-style-type: none"> - професійний розвиток співробітників; - комфортні робочі місця; - турботу про здоров'я співробітників; - підтримане працевлаштування людей з інвалідністю. 	<ul style="list-style-type: none"> - професійний та особистий розвиток персоналу; - створення безпечних умов праці; - захист здоров'я; - дотримання прав людини, повний гендерний баланс; - визнання на нагородження за результатами діяльності, нефінансова мотивація. 	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток та навчання співробітників; - гнучкий робочий процес; - страхування життя та здоров'я, програми підтримання фізичного та ментального здоров'я; - системи винагороди та визнання; - розвиток інклюзивної культури.
клієнти/споживачі	<ul style="list-style-type: none"> - контроль якості продукції; - продаж сертифікованих органічних та дієтичних товарів; - підтримка національного виробника; - умови для комфортного здійснення покупок людьми з інвалідністю. 	<ul style="list-style-type: none"> - вдосконалення системи управління якістю та безпечності продукції для здоров'я споживачів; - клієнтоорієнтованість у виробництві; - відповідальний маркетинг, прозора інформація про харчову цінність. 	<ul style="list-style-type: none"> - сильні команди задля успіху клієнта, якість та цінність послуг; - конфіденційність та захист даних; - організація навчальних процесів, бізнес-практики; - доходи від надання послуг.
суспільство	<ul style="list-style-type: none"> - соціальні проекти у напрямку здорового харчування та здорового способу життя; - благодійні заходи; - співпраця з університетами. 	<ul style="list-style-type: none"> - освітні проекти, програма розвитку соціально незахищеної молоді; - соціальні проекти, волонтерство, підтримка дитячих будинків, спортивних змагань. 	<ul style="list-style-type: none"> - взаємодія з місцевими спільнотами та їх підтримка; - освітні програми, партнерство з університетами; - інклюзивні дитячі заходи; - волонтерські проекти.
довкілля	<ul style="list-style-type: none"> - програми зі зменшення споживання енергії; - зменшення відходів (сортування та здавання на переробку); - флешмоби та екологічні акції. 	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення викидів; - скорочення використання води; - збільшення пет-пакування повторного використання та впровадження систем роздільного збору відходів. 	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння екологічній сталості, зелена культура в офісі і вдома; - підтримка екологічних проектів.
економіка	У звіті не висвітлюється	<ul style="list-style-type: none"> - вплив на ВВП; - обсяг сплачених податків; - непрямий ефект діяльності; - капітальні інвестиції; - виробництво та експорт. 	У звіті не висвітлюється

На- пря- ми	Показники компаній		
	Група Метінвест [7]	Компанія SoftServe [8]	Агропромхолдинг Астарта-Київ [9]
співробітники	<ul style="list-style-type: none"> - турбота про здоров'я та формування культури безпеки праці співробітників; - умови для професійного розвитку і кар'єрного зростання фахівців; - соціальні гарантії; - гідна оплата праці; - забезпечення гендерної рівності; - корпоративна культура. 	<ul style="list-style-type: none"> - професійний та кар'єрний розвиток, програма менторства і коучингу, мовні курси; - оплата праці та бенефіси; - етика та рівні можливості працевлаштування; - створення зручного робочого середовища; - турбота про здоров'я співробітників. 	<ul style="list-style-type: none"> - програми професійного навчання та розвитку персоналу; - охорона праці, безпечні та комфортні умови.
клієнти/ споживачі	<ul style="list-style-type: none"> - висока якість продукції, розвиток і поліпшення клієнтського сервісу; - інноваційні та наукові розробки, ефективна система реагування на запити щодо продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> - інформаційна безпека і конфіденційність клієнта; - високоякісні послуги та інновації; - надійність; - етичне ведення бізнесу. 	<ul style="list-style-type: none"> - система управління якістю, безпекою продукції.
суспільство	<ul style="list-style-type: none"> - програми соціального партнерства та співпраці з навчальними закладами, інвестиції в розвиток регіону, шкільні стипендії; - організація конкурсів та благодійного видання; - популяризація здорового способу життя. 	<ul style="list-style-type: none"> - проекти у сфері покращення ІТ-освіти, стипендії; - розвиток ІТ-сектору у регіоні присутності; - локальні соціальні ініціативи; - благодійні та волонтерські проекти. 	<ul style="list-style-type: none"> - соціальне партнерство, забезпечення харчуванням дітей з малозабезпечених сімей сільських громад, підтримка освітньої, медичної, спортивної інфраструктури та благоустрою; - заняття з профорієнтації та екскурсії для школярів; - корпоративне партнерство, Естафета добрих справ.
довкілля	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення енергетичної ефективності виробництва; - інвестування у зниження рівнів викидів і зменшення об'ємів відходів; раціональне використання водних ресурсів і поліпшення їх якості; - щорічні акції з озеленення. 	<ul style="list-style-type: none"> - сортування та вторинна переробка відходів; - використання енерго-ефективного обладнання; - волонтерські проекти з прибирання та озеленення територій; - обізнаність працівників щодо питань охорони довкілля. 	<ul style="list-style-type: none"> - система екологічного управління, забезпечення раціонального використання водних ресурсів, зменшення викидів парникових газів та споживання енергії; - екологічні заходи, проект «Чисте довкілля», висадка дерев.
економіка	<ul style="list-style-type: none"> - капітальні інвестиції; - основні виробничі показники; - сплачено податків - придбані акції. 	<ul style="list-style-type: none"> - виробництво; - сплачено податків; - виплати за оренду паїв. 	У звіті не висвітлюється

Джерело: розроблено авторами на основі [4-9].

За даними таблиці 1 бачимо, що в реалізованих проектах можливо виділити певну схожість. Так, більшість компаній втілюють подібні соціальні заходи, спрямовані на підтримку людей з інвалідністю, вихованців дитячих будинків, ставлять за мету участь у вирішенні проблем освіти та працевлаштування молодих людей, привертають суспільну увагу до проблеми зменшення відходів шляхом їх роздільного збору, а також прибирання та озеленення територій. Окрім зазначених аспектів деякі компанії зовсім стисло характеризують свою діяльність в економічних показниках, надаючи лише загальну інформацію про виробництво, доходи, податки, просування на ринку.

Проведений аналіз також демонструє, що більшість українських компаній має достатньо високий рівень відповідності своїх програм поставленим національним завданням у досягненні цілей сталого розвитку та продовжує спрямування інвестицій для вирішення важливих соціально-економічних проблем. Крім того, рішення, які сприяють сталому розвитку діяльності компаній носять не лише оперативний, але й стратегічний характер. Не менш важливим у реалізації таких рішень є зазначений у звітах досліджуваних суб'єктів постійний діалог з зацікавленими сторонами. Однак, врахувати інформаційні запити усіх зацікавлених користувачів нефінансової звітності досить важко.

Accounting

Вважаємо, що саме цей чинник впливає на складність визначення ключових показників діяльності, які мають бути розкриті у нефінансовій звітності і, як наслідок, визначає суттєвий недолік такої звітності – відсутність єдиних вимог до її структурування, загальної узгодженості, оцінки, оптимізації та сумісності показників, що унеможливує порівняння представленої інформації різними компаніями.

Стандартизація нефінансової звітності дасть можливість українським компаніям об'єктивно зіставляти інформацію нефінансових показників з іншими та встановити взаємозв'язок між ними і визначити напрями подальшого стратегічного розвитку. Це дозволить побудувати взаємозв'язок процесів реалізації соціально-трудова відносин і практики управління компаніями з метою удосконалення державної соціальної політики [15].

Не дивлячись на те, що підготовка звітів, які підлягали дослідженню здійснювалася згідно стандарту GRI, переважна більшість інформації наведеної у звітах подається в описовій формі без кількісної оцінки показників та безсистемно, а це впливає на розрахунок вигоди від нефінансового

звітування, зокрема не дає змоги визначити ефективність проведених заходів та проєктів, пов'язати соціальні, економічні та екологічні результати з фінансовими, забезпечити достовірність та повноту нефінансової звітності.

Погоджуємося з думкою О. Гамкало, що на кожному етапі розвитку підприємства його діяльність має певний екологічний, економічний та соціальний ефект, від чого залежить і повнота нефінансової звітності [2]. Більш деталізоване висвітлення абсолютних та відносних показників у нефінансових звітах, які б відображали економічні, екологічні та соціальні наслідки діяльності компаній, дозволило б покращити інформативність даної звітності.

Звичайно вибір нефінансових показників залежатиме від специфіки та умов діяльності підприємства. Однак, пропонуємо до розгляду узагальнені результативні показники, які сприятимуть оцінці соціально відповідальної діяльності та, на наш погляд, не вплинуть на розкриття певної конфіденційної інформації компаній (табл. 2).

Таблиця 2

Пропозиції щодо формування цільових показників результативності діяльності компаній у нефінансовій звітності за напрямками

Напрямок	Показники
Управління персоналом	<ul style="list-style-type: none"> - частка витрат підприємства на персонал в обсязі реалізації за період; - визначення соціальної стабільності (коефіцієнт плинності кадрів і його динаміка; рівень професійної підготовки; рівень освіти працівників); - захист прав людини (коефіцієнт задоволених скарг щодо порушення прав людини; кількість позовів зі сторони внутрішніх стейкхолдерів); - виконання плану соціального розвитку (питома вага працівників, що пройшли кваліфікацію; рівень забезпеченості житлом і харчуванням; питома вага працівників, що поліпшили стан здоров'я в санаторіях тощо; питома вага премій у фонді оплати праці, надання матеріальної допомоги); - рівень трудової дисципліни (питома вага порушників дисципліни); - ефект впливу окремих програм на результативність діяльності працівників і підприємства в цілому
Взаємодія зі споживачами	<ul style="list-style-type: none"> - рівень лояльності споживачів (кількість повторних замовлень на одного покупця; тривалість співпраці з клієнтами; переваги бренду); - кількість позовів зі сторони зовнішніх стейкхолдерів; - темпи приросту частоти замовлень та ринкової частки; - питома вага браку та його динаміка; - відсоток рекламаций та повернень
Взаємодія з суспільством	<ul style="list-style-type: none"> - поточні соціальні витрати (питома вага коштів, які були виділені на участь у благодійних заходах та проєктах); - доходи від соціальних інвестицій (частка витрат на проведення соціальних програм в чистому прибутку підприємства)
Екологічне управління	<ul style="list-style-type: none"> - поточні та капітальні витрати на природоохоронні заходи; - екологічні платежі (частка повернутих екологічних витрат (екологічні платежі в собівартості, частка неповернутих екологічних витрат (екологічні платежі виплачені з прибутку); - собівартість переробки відходів та утилізації відходів; - коефіцієнт екологічності, відходоємності, енергоємності
Економіка	<ul style="list-style-type: none"> - обсяги податкових надходжень до місцевих бюджетів, їх частка в загальній сумі податкових надходжень

Джерело: розроблено авторами.

Інформаційною основою для складання нефінансової звітності є система обліку. Однак, підсистема фінансового обліку не здатна повноцінно забезпечити формування нефінансової інформації в силу своєї неспроможності оперувати соціально-екологічними даними та якісними методами оцінки. В той же час, управлінський облік не дозволяє оцінити зовнішні впливи, оскільки орієнтований на внутрішнє середовище компанії. Тому існує необхідність у виділенні окремої підсистеми бухгалтерського обліку, що ґрунтується на методології фінансового і управлінського обліку та призначена для формування інформації про операції соціального та екологічного спрямування в межах дотримання компанією стратегії сталого розвитку.

Як зазначає О. Будько, в умовах сталого розвитку необхідне сприйняття всіх фактів господарського життя, які мають не тільки економічний, але й еколого-економічний та соціально-економічний зміст та, відповідно, здійснення фіксації цих фактів в документах, які будуть відображати таку інформацію без дублювання показників, складності сприйняття та інших аспектів [1].

Деякі автори цю роль відводять соціальному обліку, інші наголошують на необхідності ведення екологічного обліку. Окремі автори [16] обґрунтовують пропозиції щодо ведення корпоративного бухгалтерського обліку сталого розвитку. Варто також сказати, що в останніх публікаціях серед науковців не існує однастайності з приводу співвідношення понять соціальний та екологічний облік. Дослідження, проведене О. Соколом, свідчить, що одні дослідники розмежовують ці два поняття, інші їх ототожнюють [16]. Проте, більшість науковців узагальнюють ці два поняття, розглядаючи лише соціальний облік, який включає в себе екологічні аспекти.

Зокрема, під соціальним обліком розуміють:

- облік соціальної відповідальності [1];
- відображення фактів господарської діяльності в рамках економічних та організаційних заходів використання, збереження, розвитку трудових ресурсів підприємства, з урахуванням еколого-економічного забезпечення їх реалізації [13];
- окремий вид бухгалтерського обліку, що є процесом формування та надання внутрішнім і зовнішнім користувачам інформації про економічний, екологічний та соціальний вплив суб'єкта господарювання і його діяльності на суспільство [17];
- процес передачі соціальних та екологічних наслідків економічних дій організацій конкретним зацікавленим групам в суспільстві та суспільству в цілому [24];
- перманентний процес формування і надання користувачам інформації про економічний, екологічний, соціальний стан підприємства з метою залучення нових інвесторів та покращення внутрішнього клімату [3];
- процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі користувачам достовірної та неупередженої інформації про стан та результати фінансування соціальних програм (заходів) [14];

– підхід до звітування про діяльність фірми, який підкреслює необхідність виявлення соціально важливої поведінки, визначення тих, перед ким компанія несе відповідальність за свою соціальну діяльність, та розробки відповідних заходів та методів звітування [24].

Як зазначає проф. М. Махеш, соціальний облік дає виклик традиційному обліку, зокрема фінансовому, оскільки останній формує вузьке уявлення про взаємодію суспільства та організації і, таким чином, штучно обмежує предмет обліку. Соціальний облік прагне розширити сферу бухгалтерського обліку в тому сенсі, що він повинен: займатись не лише економічними подіями; не бути вираженим виключно фінансовими показниками; орієнтуватись на ширше коло зацікавлених сторін; розширити свою мету за межі звітності про фінансові результати. Соціальний облік вказує на той факт, що компанії впливають на своє зовнішнє середовище (іноді позитивно, а часто і негативно) своїми діями і тому повинні враховувати ці ефекти як частину своєї стандартної практики бухгалтерського обліку [24]. Екологічний облік даний дослідник розглядає як частину соціального обліку, що конкретно стосується досліджень екологічних витрат компанії, взаємодії та впливу компанії на навколишнє середовище.

Важливі дослідження в напрямі вивчення соціального обліку здійснені професором британського університету Р. Гресем, який хоч і вживає поняття «соціальний облік», але вказує на те, що використовує його як узагальнюючий термін, охоплюючи ним всі сфери соціальної, екологічної стійкості, обліку персоналу, звітності та розкриття інформації. Зокрема, Р. Грей під соціальним обліком розуміє процес підготовки та публікації звіту про соціальні та екологічні зв'язки, взаємодії організації з працівниками, споживачами, суспільством та іншими зацікавленими сторонами, а також, де це є можливим, про наслідки такої взаємодії та діяльності організації [20]. На його думку, соціальний звіт може містити фінансову інформацію, але швидше за все, він є комбінацією кількісної нефінансової інформації та описової не кількісної інформації.

З метою нівелювання неоднозначності у трактуванні категорій соціального та екологічного обліку вважаємо необхідним їх об'єднати спільним поняттям «соціально-екологічний облік». Це, в свою чергу, забезпечить «рівноправність» складових соціально-екологічної діяльності та сприятиме уникненню одностороннього сприйняття поняття «соціальний облік».

Соціально-екологічний облік не є самостійним видом обліку, це підсистема, яка формується на основі розширеного методологічного інструментарію фінансового та управлінського обліку, та дозволяє оцінити рівень взаємодії компанії з навколишнім та соціальним середовищем з метою складання нефінансової звітності та надання інформації про ініціативи сталого розвитку широкому колу зацікавлених користувачів. Формування системи соціально-екологічного обліку в компанії представлено на рис. 1.

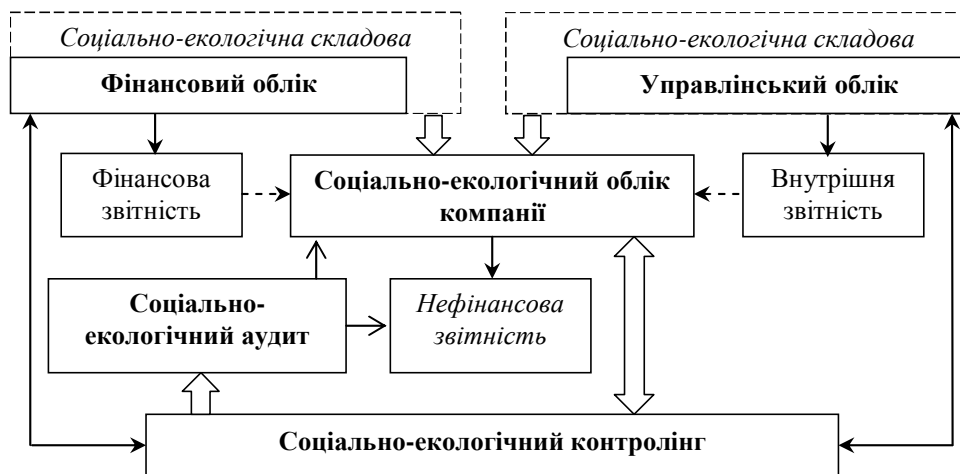

Рис. 1. Система соціально-екологічного обліку

Джерело: розроблено авторами.

Отже, соціально-екологічний облік включає соціально-екологічний фінансовий облік, соціально-екологічний управлінський облік, соціально-екологічний контролінг та соціально-екологічний аудит.

Основними об'єктами соціально-екологічного обліку є:

- активи, пов'язані з екологічною та соціальною діяльністю (необоротні, оборотні);
- джерела фінансування соціальної та екологічної діяльності (власні та позикові);
- витрати компанії на соціальні та екологічні заходи (на навчання, систематичне підвищення кваліфікації персоналу, його мотивацію, соціальні проекти, акції, на систему управління якістю продукції/послуг, інноваційні екологічні технології виробництва, модернізацію та екологізацію виробництва/діяльності, на науково-дослідні роботи екологічного спрямування тощо), витрати на утримання небезпечних об'єктів, соціальні платежі;
- соціально-екологічні зобов'язання: планові соціальні та екологічні зобов'язання, передбачені законодавством відповідно до особливостей господарської діяльності, планові соціальні та екологічні зобов'язання за поточними проектами, обов'язкові платежі до спеціальних соціальних та екологічних фондів, обов'язковий екологічний податок;
- вигоди від соціальних та екологічних заходів (доходи, заощадження, інші вигоди, які оцінюються у довгостроковій перспективі);
- втрати від соціальних та екологічних заходів (упущені вигоди, недоотримані блага, додаткові затрати на компенсацію негативних наслідків).

Соціально-екологічний фінансовий облік забезпечує інформацією про результативність соціально-екологічних заходів та передбачає формування кількісних показників. Необхідним в його межах є введення додаткових субрахунків та аналітичних рахунків в діючий план рахунків з метою виокремлення соціальних та екологічних об'єктів

обліку. Зокрема, деталізації потребують рахунки капіталу – за напрямками використання прибутку та створення додаткових фондів фінансування; зобов'язань, витрат, доходів – за соціальними/екологічними проектами, програмами.

Соціально-екологічний управлінський облік передбачає облік соціально-екологічних витрат та доходів.

Соціально-екологічний контролінг ґрунтується на даних соціально-екологічного обліку та спрямований на забезпечення планування, аналізу і контролю соціально-екологічної діяльності компанії з метою своєчасної оцінки фактичної реалізації запланованих соціально-екологічних заходів та здійснення функціональної підтримки системи менеджменту.

Соціально-екологічний аудит є невід'ємною складовою системи соціально-екологічного обліку, головним напрямом якого є перевірка нефінансової звітності компанії для визначення ступеня їх соціальної відповідальності та дотримання концепції сталого розвитку. Іншими напрямками соціально-екологічного аудиту є аудит відповідності, аудит ефективності, стратегічний аудит. Також доцільним є проведення аудиту за окремими об'єктами: екологічний, персоналу, відносин з зацікавленими сторонами, охорони праці тощо.

Відкритим питанням сьогодні залишається розробка методологічного забезпечення соціально-екологічного обліку на національному рівні. Якщо говорити про фінансовий облік, то його завдання, цілі, принципи, методи, методика чітко визначені у нормативних документах, в той же час ведення соціально-екологічного обліку не регламентується законодавчо. Це актуалізує потребу у формуванні методичних рекомендацій щодо методів вимірювання, інтерпретації, оцінки та подання інформації про соціально-екологічні аспекти діяльності у нефінансовій звітності.

Висновки. Формування нефінансової звітності поряд із фінансовою та іншими видами звітності є способом публічного представлення компанією свого

впливу та результатів такого впливу на навколишнє середовище, економіку і суспільство. Відслідковуючи та повідомляючи суспільству та зацікавленим групам про соціальні, економічні та екологічні показники, компанії мають можливість продемонструвати свою зацікавленість та небайдужість до проблем навколишнього середовища, економічного та соціального розвитку територій, громад тощо, тим самим забезпечуючи собі позитивний імідж та репутацію в суспільстві, отримуючи вигоди у залученні капіталу (не лише фінансового) чи полегшенні доступу до нього, забезпеченні прихильності та підвищенні довіри до компанії на рівні різних груп впливу завдяки відкритості та прозорості інформації, підвищенні вартості компанії в довгостроковій перспективі.

Аналіз нефінансових звітів вітчизняних компаній показав, що більшість з них мають описовий характер, обмежену кількість кількісних показників та розрахунків ефективності проведених заходів і часто орієнтовані на саморекламу. Довільна форма представлення звітності ускладнює процес її порівняльного аналізу та верифікації. Це, в свою чергу, зменшує рівень довіри до неї при ухваленні рішень зацікавленими групами.

Зазначене вище обумовлює важливість стандартизації нефінансової звітності на національному рівні та необхідність формування системи соціально-екологічного обліку на підприємстві. Основними вигодами для компаній від впровадження практики соціально-екологічного обліку є: проведення об'єктивної оцінки впливу економічних, соціальних та екологічних факторів на результати діяльності; зниження та попередження екологічних та соціальних ризиків; розширення можливостей прийняття обґрунтованих рішень стейкхолдерами; збільшення обсягу релевантної інформації для прийняття рішень про доцільність фінансування певних соціальних чи екологічних проектів/програм; виявлення соціальних та екологічних зобов'язань; визначення можливостей розвитку компанії та збільшення її ринкової вартості тощо.

Подальші дослідження варто зосередити на вивченні методології соціально-екологічного обліку в розрізі суб'єктів, принципів, методів, а також на напрямках та способах стандартизації нефінансової звітності, забезпечуючи формування системи критеріїв та показників з врахуванням національних особливостей функціонування вітчизняних компаній.

4 Список використаних джерел

1. Будько О. В. Облік соціально відповідальної діяльності як інформаційна основа управління сталим розвитком підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 20. С. 33-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_20_9
2. Гамкало О. Б. Нефінансова звітність як інструмент вимірювання соціальної діяльності вітчизняних підприємств. *Статистика України*. 2017. № 4. С. 79–86. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/3257/1/Гамкало.pdf>

3. Дерій В. А., Дерій М. В. Облікові та аналітичні компоненти не фінансової звітності та їх роль в економічній системі. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2014. № 2. С. 95–103. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17309/1/Дерій_В_А.%2c%20Дерій_М_В_2014_2.pdf

4. Звіт з корпоративної соціальної відповідальності 2018. Офіційний сайт компанії «Ашан Рітейл Україна». URL: <https://eba.com.ua/zvit-ashanu-z-korporativnoyi-sotsialnoi-vidpovidalnosti-2018/>

5. Звіт зі сталого розвитку системи компаній Кока-Кола в Україні 2018. Офіційний сайт Системи Компаній Кока-Кола в Україні. URL: <https://ua.coca-colahellenic.com/media/2859/coca-cola-corporate-report-gri-2018.pdf>

6. Звіт зі сталого розвитку «Делойт» в Україні 2018. Офіційний сайт компанії Делойт. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/deloitte-ukraine-first-sustainable-development-report.html>

7. Звіт зі сталого розвитку 2017-2018. Офіційний сайт Групи Метінвест. URL: https://metinvestholding.com/Content/Entities/Report/24/ua/Metinvest_social_2019.pdf

8. Звіт з корпоративної соціальної відповідальності 2017–2018. Офіційний сайт компанії SoftServe. URL: <https://cdnssincprod.softserveinc.com/pdf/softserve-social-responsibility-report-2017-2018-ua.pdf>

9. Звіт зі сталого розвитку Астарта-Київ 2018. URL: <https://astartaholding.com/files/uploads/2539e1b1ae6dc6666f11f65aeeba5dc7.pdf>

10. Карпенко О. О., Мандзюк Н. К. Соціальна відповідальність як чинник економічного розвитку вітчизняних підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/7.pdf

11. Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року від 24.01.2020 р. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-p>

12. Король С. Нефінансова звітність підприємства. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2011. № 6. С. 102-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2011_6_12

13. Левицька С. О. Соціальний облік: методичний підхід та організаційне забезпечення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2014. № 797. С. 255-262. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2014_797_36

14. Петренко С. М. Розвиток бухгалтерського обліку у сфері соціальних відносин. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна*. 2014. Вип. 44. С. 21-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_5C.21-25

15. Проданчук М. А. Нефінансова звітність – ефективний інструмент в реалізації управлінських

рішень. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(2). С. 202-214. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdtau_2013_2\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdtau_2013_2(2)_27)

16. Сокіл О. Г. Бухгалтерський облік сталого розвитку, як новий засіб обліково-аналітичного забезпечення. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. № 4. С. 7-18 URL: <http://ibo.tneu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/293/293>

17. Соціальний облік: закордонний та вітчизняний досвід / М. В. Дубініна та ін. *Modern Economics*. 2019. Вип. 13. С. 85-89. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5597/1/dubinina.pdf>

18. AA1000 Series of Standards. URL: <https://www.accountability.org/standards/>

19. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj>

20. Gray R. Social and Environmental Accounting and Reporting: From Ridicule to Revolution? From Hope to Hubris? – A Personal Review of the Field. *Issues in Social and Environmental Accounting*. 2008. Vol. 2. Issue 1. pp. 3-18. URL: <https://iiste.org/Journals/index.php/ISEA/article/view/909/830>

21. GRI Standards. URL: <https://www.globalreporting.org/standards>

22. Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility (2001). Brussel: Commission of the European Communities. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/D_OC_01_9

23. ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility. URL: <https://www.iso.org/standard/42546.html>

24. Mahesh M. Patel. A Conceptual Study of Social and Environmental Accounting. *International Journal of Trend in Research and Development*. 2015. Vol. 2(2). pp. 1-5. URL: <http://www.ijtrd.com/papers/IJTRD129.pdf>

25. SA 8000 Standard. URL: <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=1689>

26. Servaes H., Tamayo A. The impact of Corporate Social Responsibility on Firm Value: The Role of Customer Awareness. *Management Science*. 2013. Vol. 59. № 5. pp. 1045-1061. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/3f0b/b9263e39278a49eb94c10120c9009e9fdc2c.pdf>

27. Sheehy B. Defining CSR: Problems and Solution. *Journal of Business Ethics*. 2015. Vol 131(3). pp. 625-648. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2156655

4 References

1. Budko, O. V. (2016). Oblik sotsialno vidpovidalnoyi diyalnosti yak informatsiyna osnova upravlinnya stalym rozvytkom pidpryyemstva [Accounting for socially responsible activities as an information basis for managing the sustainable development of the enterprise]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, (20), 33-38. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_20_9

2. Hamkalo, O. B. (2017). Nefinansova zvitnist yak instrument vymiryuvannya sotsialnoyi diyalnosti vitchyznyanykh pidpryyemstv [Non-financial reporting as a tool for measuring the social activity of domestic enterprises]. *Statystyka Ukrainy*, (4), 79-86. Retrieved from <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/3257/1/Гамкало.pdf>

3. Deriy, V. A., Deriy, M. V. (2014). Oblikovi ta analitychni komponenty nefinansovoi zvitnosti ta ih rol v ekonomichnij systemi [Accounting and analytical components of non-financial reporting and their role in the economic system]. *Zbirnyk naukovykh prac VNAU. Serija: Ekonomichni nauky*, (2), 95-103. Retrieved from http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17309/1/Дерій_В_А.%2c%20Дерій_М_В_2014_2.pdf

4. Zvit z korporatyvnoyi sotsialnoyi vidpovidalnosti 2018 [Corporate Social Responsibility Report 2018]. Ofitsiynnyy sayt kompaniyi Ashan Riteyl Ukrainy. Retrieved from <https://eba.com.ua/zvit-ashanu-z-korporatyvnoyi-sotsialnoyi-vidpovidalnosti-2018/>

5. Zvit zi staloho rozvytku systemy kompaniy Koka-Kola v Ukraini 2018 [Sustainability Report for Coca-Cola Companies in Ukraine 2018]. Ofitsiynnyy sayt Systemy Kompaniy Koka-Kola v Ukraini. Retrieved from <https://ua.coca-colahellenic.com/media/2859/coca-cola-corporate-report-gri-2018.pdf>

6. Zvit zi staloho rozvytku Deloyt v Ukraini 2018 [Deloitte Sustainability Report for Ukraine 2018]. Ofitsiynnyy sayt kompaniyi Deloyt. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/deloitte-ukraine-first-sustainable-development-report.html>

7. Zvit zi staloho rozvytku 2017-2018 [Sustainability Report 2017-2018]. Ofitsiynnyy sayt hrupy Metinvest. Retrieved from https://metinvestholding.com/Content/Entities/Report/24/ua/Metinvest_social_2019.pdf

8. Zvit z korporatyvnoyi sotsialnoyi vidpovidalnosti 2017 – 2018 [Corporate Social Responsibility Report 2017-2018]. Ofitsiynnyy sayt kompaniyi SoftServe. Retrieved from <https://cdnssincprod.softserveinc.com/pdf/softserve-social-responsibility-report-2017-2018-ua.pdf>

9. Zvit zi staloho rozvytku Astarta-Kyyiv 2018 [Astarta Sustainability Report 2018]. Retrieved from <https://astartaholding.com/files/uploads/2539e1b1ae6dc6666f11f65ae6ba5dc7.pdf>

10. Karpenko, O. O., Mandzyuk, N. K. (2018). Sotsialna vidpovidalnist yak chynnyk ekonomichnoho rozvytku vitchyznyanykh pidpryyemstv [Social responsibility as a factor of economic development of domestic enterprises]. *Efektivna ekonomika*, (4).

- Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/7.pdf
11. Kabinet Ministriv Ukrainy. (24.01.2020). Kontsepsiya realizatsiyi derzhavnoi polityky u sferi spryannya rozvytku sotsialno vidpovidal'noho biznesu v Ukrayini na period do 2030 roku [Concept of implementation of state policy in the sphere of promoting socially responsible business in Ukraine for the period up to 2030]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-p>
12. Korol, S. (2011). Nefinansova zvitnist pidpryyemstva [Non-financial statements of the enterprise]. *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu*, (6), 102-113. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2011_6_12
13. Levytska, S. O. (2014). Sotsialnyy oblik: metodychnyy pidkhid ta orhanizatsiyne zabezpechennya [Social accounting: methodological approach and organizational support]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu Lvivska politekhnika. Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukrayini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku*, (797), 255-262. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2014_797_36
14. Petrenko, S. M. (2014). Rozvytok bukhgalterskoho obliku u sferi sotsialnykh vidnosyn [Development of accounting in the field of social relations]. *Visnyk Lvivskoyi komertsynoyi akademiyi. Seriya: Ekonomichna*, (44), 21-25. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_5
15. Prodanchuk, M. A. (2013). Nefinansova zvitnist – efektyvnyy instrument v realizacii upravlinskykh rishen [Nonfinancial reporting an effective tool in the implementation of management decisions]. *Zbirnyk naukovykh prac Tavrijskogo universytetu (ekonomichni nauky)*, (2), 202-214. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_2\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_2(2)_27)
16. Sokil, O. H. (2016). Bukhgaltersky oblik staloho rozvytku, yak novyy zasib oblikovo-analitychnoho zabezpechennya [Sustainable development accounting as a new accounting and analytical tool]. *Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal*, (4), 7-18. Retrieved from <http://ibo.tneu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/293/293>
17. Dubinina, M. V. et al. (2019). Sotsialnyy oblik: zakordonnyy ta vitchyznyanyy dosvid [Social accounting: foreign and domestic experience]. *Modern Economics*, (13), 85-89. Retrieved from <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5597/1/dubinina.pdf>
18. AA1000 Series of Standards. Retrieved from <https://www.accountability.org/standards/>
19. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj>
20. Gray, R. (2008). Social and Environmental Accounting and Reporting: From Ridicule to Revolution? From Hope to Hubris? – A Personal Review of the Field. *Issues in Social and Environmental Accounting*, 2(1), 3-18. Retrieved from <https://iiste.org/Journals/index.php/ISEA/article/view/909/830>
21. GRI Standards. Retrieved from <https://www.globalreporting.org/standards>
22. Commission of the European Communities. (2001). Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_9
23. ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility. Retrieved from <https://www.iso.org/standard/42546.html>
24. Mahesh, M. Patel. (2015). A Conceptual Study of Social and Environmental Accounting. *International Journal of Trend in Research and Development*, 2(2), 1-5. Retrieved from <http://www.ijtrd.com/papers/IJTRD129.pdf>
25. SA 8000 Standard. Retrieved from <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=1689>
26. Servaes, H. & Tamayo, A. (2013). The impact of Corporate Social Responsibility on Firm Value: The Role of Customer Awareness. *Management Science*, 59(5), 1045-1061. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/3f0b/b9263e39278a49eb94c10120c9009e9fdc2c.pdf>
27. Sheehy, B. (2015). Defining CSR: Problems and Solution. *Journal of Business Ethics*, 131(3), 625-648. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2156655